

NASIL YAPILIR notu

Cinsel sömürü, istismar ve cinsel taciz (CSİT) üzerine çalışırken dil nasıl kullanılmalıdır?

İnsani yardım veya kalkınma bağlamlarında çalışan STK'lar ve araştırmacılar için

Dil neden önemlidir?

- Dil, her türlü araştırmacının veya izleme ve değerlendirme çalışmasının önemli bir bileşenidir, ancak cinsel sömürü, istismar ve taciz (CSİT) gibi hassas ve toplumsal cinsiyete dayalı konularla ilgili çalışmalarda özellikle kritik öneme sahiptir.
- Her toplumda, cinsellik ve şiddet hakkında konuşurken kullandığımız kelimeler cinsiyetler, yaş grupları ve sosyoekonomik gruplar arasında ve kiminle konuştuğumuza bağlı olarak farklılık gösterir.
- Araştırmacılar ve ilgili çalışanlar bu tür farklılıklara karşı hazırlıklı ve dikkatli olmadıkları takdirde, insanların deneyimleri, ihtiyaçları ve istekleri hakkında hayati bilgileri kayırlabilirler.

Bu kısa rehber, araştırmacıların ve program personelinin CSİT araştırma ve izleme çalışmalarında dil engellerini aşmak için atabilecekleri pratik adımlar önermektedir.

Neler yanlış gidebilir ve yanlış gitmemesi için ne yapmak gerekir?

Aşağıdaki durumlarda iletişim kopabilir:

- Araştırma/çalışma, katılımcıların tam olarak anlamadıkları veya kendilerini rahat hissetmedikleri **bir dilde veya lehçede** gerçekleştiriliyorsa veya ilgili deneyim ve içgörüye sahip kişileri dışarıda bırakıyorsa.
- Araştırmacı/çalışan, **damgalayıcı veya tabu** olduğu için katılımcıların rahatsız olduğu kelime ve terimleri kullanıyorsa.
- Araştırmacı/çalışan, katılımcıların anlamadığı veya farklı anladığı **kelimeler ve terimler** kullanıyorsa.

Araştırmacılar/çalışanlar en azından şunları yapmalıdır:

- ✓ İnsanların hangi dilleri konuştuğunu iyi anlamalıdır.
- ✓ Katılımcılar tarafından konuları tartışmak için kullanılan temel ve tercih edilen terim ve kavramların neler olduğunu anlamalıdır.
- ✓ Hangi terim ve kavramların hassas olduğunu ve hangilerinden kaçınılması gerektiğini anlamalıdır.

- ✓ İnsanların, kullanılan terimler konusunda aynı anlayışa sahip olduğunu varsaymamalıdır.
- ✓ Herkesin aynı şeyden bahsettiğinden emin olmak için, çalışmanın başında kullanılan terimleri ve kavramları açıklamaya zaman ayırmalıdır.

Kutu. 1 Bangladeş'te Rohingya mültecilerle yapılan bir araştırma

(bağlantı İngilizce kaynağa yönlendirir), kadınların ve kız çocuklarının kullanmasının uygun görüldüğü dile ilişkin güçlü kültürel geleneklerin, yardım çalışanlarının cinsel istismar bildirimlerini anlamasını engellediğini ortaya koymuştur. Bazı kelimeler tabudur, bu nedenle kadınlar ve kız çocukları çeşitli istismar biçimlerine atıfta bulunmak için "lekeleme", "baskı" ve "namussuzluk" gibi başka terimler kullanabilirler. Yerel insani yardım görevlileri kelimeleri anlamış, ama gerçek anlamlarını anlamamıştır ve bu yüzden vakalar bildirilmemiştir ve kadınlar destek alamamıştır.

İlkeler

Duymak istediğiniz kişilerin dilinden konuşun

- CSİT üzerine yapılan araştırmaların ve çalışmaların, ötekileştirilmiş dilleri konuşanlara özel ilgi göstermesi gerekir.
- Hangi dilleri konuştuklarını bilmeniz, aynı dilleri konuşan araştırmacıları/çalışanları istihdam etmeniz ve kullanacağınız araçları ve içerikleri bu dillere çevirmeniz gerekecektir.
- Toplumlar genellikle dilsel açıdan çeşitlilik gösterir ve herkes resmi

dili veya çoğunluk dilini konuşamaz veya anlayamaz.

Katılımcıların rahat hissettikleri kelimeler kullanın

- Kullandığımız kelimeler tarafsız değildir. Kelime seçimimiz sosyal ve kültürel normlara dayalıdır.
- Bu normlar farklılık gösterdiğinden, aynı kelime farklı kişiler için farklı anlamlara gelebilir.
- Bazı kelimeler, tarif ettikleri kişiler veya eylemler hakkında bir yargıya işaret eder. Bazı kelimeler saldırgan bulunur veya kadınlar ya da çocuklar gibi belirli grupların kullanması için uygun görülmez. Bazıları sadece belirli gruplar tarafından kullanılır ve bu gruplara üyeliğe işaret eder.

Herkes için aynı anlama gelen kelimeler kullanın

- CSİT hakkında konuşmak zor olabileceğinden, bu konulara atıfta bulunmak için dolaylı ya da tıbbi terimler, kısaltmalar veya yabancı dillerdeki kelimeler gibi teknik kelimeler kullanarak kendimizi bu konulardan uzak tutabiliriz.
- Herkesin bu kelimeleri aynı şekilde kullandığını veya anladığını varsaymak risklidir. Bu nedenle CSİT araştırmalarında/çalışmalarında kullanılan terimlerin karşınızdaki kişiler tarafından nasıl anlaşıldığının teyit edilmesi özellikle önemlidir.

Doğru dili kullandığımızdan nasıl emin olabiliriz?

1. İnsanlar hangi dili konuşuyor?

- İnsanların hangi dilleri konuştuğunu öğrenin. Topluluk üyeleri (sadece topluluk liderleri değil) bu konudaki en iyi bilgi kaynağıdır. Sesleri her zaman duyulmayanların tercihlerini öğrenmek için yeterince geniş çapta görüş aldığınızdan emin olun. (Kutu 2'ye bakınız.)
- İnsanların konuştuğu dillerle ilgili fikir alırken engeli olan kişileri de dahil edin ve araştırmanız/çalışmalarınız için uygun iletişim yöntemleri konusunda onlardan öneri alın. Bunlar arasında işaret dili tercümesi, altyazı ve metin tabanlı araştırma araçları yerine görsel araçların kullanılması sayılabilir. Bu hususlar dikkate alınmaksızın, çocuk ve yetişkin güvenliği ve CSİT ile ilgili görüş ve deneyimlerinin duyulması daha az olasıdır.
- Konuşma şeklimizin ve kullandığımız kelime ve dilin, kimliğimizi nasıl beyan ettiğimizin bir parçası olduğunun farkında olun. Bu nedenle, diğer insanlardan farkımızı da belirtirler ve güven ve empatiyi azaltabilirler. Topluluklar arasında çatışma veya gerginlik öyküsünün olduğu yerlerde "yanlış" aksan veya lehçe, iyi niyetli bir bireyin tehdit gibi görünmesine neden olabilir ve açık konuşmayı imkânsız hale getirebilir. Bu husus, cinsel sömürü,

istismar ve cinsel taciz konularında olduğu gibi, araştırma/çalışma konusunun hassas olduğu veya damgalama içerdiği durumlarda özellikle sorun teşkil etmektedir. Kullanılan dilin destekleyici olmasına ve mağdurlar/hayatta kalanlar için travmaya sebep olmamasına ekstra özen gösterilmelidir.

- Katılımcıların tercih ettiği dilleri konuşan araştırmacıları/çalışanları işe alın ve yerel halktan kendi lehçe ve aksanlarının kolayca anlaşılıp kabul edildiğini kontrol edin. Bu, katılımcıların hassas konular hakkındaki cevaplarını aktarması için bir komşuya veya aile üyesine güvenmek zorunda kalmalarına kıyasla, daha gizli ve daha rahat konuşabilmelerini sağlar¹
- CSİK ve etkilenen nüfusa karşı hesap verebilirlik konusunda Türkçe, Arapça ve Kürtçe dahil olmak üzere birçok dilde kaynaklara ulaşmak için **Türkiye-Suriye Çok Dilli Araç Kitini** kullanabilirsiniz (bağlantı İngilizce kaynağa yönlendirir).
- Program personelinin kolayca sormayacağı soruları sormak için araştırma ekibinde "dışarıdan" birinin bulunmasının faydalı olup olmayacağını değerlendirin. Bu yaklaşım, katılımcıların misilleme endişesiyle, bölgedeki yardım çalışanlarının CSİT suçu işlemediklerine dair beyanda bulunmalarını önlemek veya program personeliyle tartışmaya yanaşmayacakları konular hakkında sorular sorabilmek için uygun olabilir.

¹ CSİT gibi hassas konular hakkında konuşurken, topluluk içerisinde araştırma görevlilerini işe almanın gizliliği riske atabileceğini unutmayın.

Gizliliği korumak için topluluk içerisinde olmayan araştırmacıları işe almayı düşünebilirsiniz.

- Çalıştığınız topluluklar sözlü ve yazılı iletişimde farklı dilleri tercih edebilir. İletişimin biçimine göre hangi dilde daha rahat edeceklerini topluluk üyelerine danışın. (Örneğin Kürtçe konuşan yerli ve mülteci topluluklar, özellikle kadınlar ve çocuklar, sözlü iletişimde Kürtçe, yazılı iletişimde ise Türkçe veya Arapça tercih edebilir.)
- CSİTK ve çocuk ve yetişkin güvenliği bağlamında kullanın çok sayıda terimin Türkçe, Arapça ve Kürtçe dahil olmak üzere birçok dilde karşılığını bulabileceğiniz CSİK Çok Dilli Sözlük² için bu linke tıklayınız:
<https://glossaries.clearglobal.org/psea/>
- Araştırma ekibinizi dil sorunlarına karşı dikkatli olmaları için eğitin ve araştırma araçlarını, görüşme yaparken en rahat okuyabilecekleri ve kullanabilecekleri dile veya dillere çevirin. Eğer tercümanlarla birlikte çalışacaksanız, tercümanlarla hassas konularda çalışacak insani yardım kuruluşları için ipuçlarına [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

Kutu. 2 İnsanların hangi dilleri konuştuğunu öğrenin

Mümkünse, planlanan ihtiyaç değerlendirmelerine ve diğer anketlere [dört standart soru ekleyerek](#) yerel toplulukların dil ve iletişim tercihleri hakkında güncel bilgi edinin (Bağlantı İngilizce kaynağa yönlendirir ancak sayfanın sağ tarafında bulunan "Soru Bankası" başlıklı sarı kutuda 2023 Türkiye/Suriye deprem müdahalesi özelinde hazırlanmış bireysel/hane anketleri ve kilit

kişilerle mülakatlar için Türkçe soru seti aracını bulabilirsiniz).

2. Hangi kelimeleri kullanmalıyız?

Çalışmalarınıza veya araştırmanıza hazırlanırken, çalışma ekibiyle birlikte potansiyel iletişim engellerini değerlendirmek ve terminoloji ve kelimeler hakkında istişarede bulunmak için zaman ayırın. Araştırmacılar ve ilgili çalışanlarla, görüşlerini almak ve potansiyel hassasiyetlere dikkatlerini çekmek için potansiyel olarak hassas kelimeler ve kavramlar üzerinde konuşun.

- Araçlarınızda kullanılan terim ve kavramlar ve araştırma/çalışma ekibiyle katılımcılar arasındaki görüşmeler sırasında gündeme gelebilecek terim ve kavramların bir listesini yapın.
- Bu terim ve kavramları çalışma ekibiyle tartışın. Farklı grupların, kiminle konuştuklarına bağlı olarak, her bir kavrama atıfta bulunmak için kullanabilecekleri farklı ifadeleri listelemekle başlayın. Açıklamak için menstruasyon/regl/adet olmak/aybaşı gibi bir örnek kullanabilirsiniz.
- Katılımcıların kullanabileceği veya tercih edebileceği terimler ve örtük ifadeler hakkında düşünün. Hangi terimler veya kavramlar hassastır? Hangi terimler veya kavramlar katılımcılar arasında utanç veya öfkeye neden olacaktır? Hangi terim veya kavramlardan kaçınılmalıdır? Tüm bu terim ve kavramların nasıl çevrilmesi en doğru ve en kolay anlaşılır olacaktır? Hangi terimler veya kelimeler destekleyici bir ortam yaratır? Bu, özellikle CSİT'ten mağdur/hayatta kalanlarla veya bağlantılı kişilerle iletişim kurarken önemlidir. Bazı topluluklarla cinsel istismar, sömürü ve taciz üzerine

² CSİK Çok Dilli Sözlük, yardım sektöründe çalışan program çalışanları, gönüllüler ve çevirmenlerin çevrimiçi veya çevrimdışı olarak yararlanabilmeleri amacıyla Clear Global tarafından ve KDM, CHS

Alliance, UNICEF, IOM, CDAC Ağının katkılarıyla hazırlanmıştır. Geri bildirimlere açık şekilde güncellenmektedir.

konusurken doğrudan ifadelerin grupta rahatsızlık yaratabileceğini göz önüne alın. Topluluk üyelerinin doğrudan ifadeler yerine daha genel ve dolaylı ifadeleri tercih edebileceğini unutmayın.

İlgili dilde "tecavüz" kelimesi yalnızca bir erkeğin bir kadına yönelik cinsel şiddetini ifade etmek için kullanılıyorsa, erkeklere ve erkek çocuklara yönelik şiddeti tartışmak için kullanılacak doğru kelime olmayabilir. Katılımcıların erkeğe yönelik cinsel şiddetle daha kolay ilişkilendirebilecekleri başka bir alternatif üzerine görüş almanız gerekebilir. "Hayatta kalan" terimi, doğrudan İngilizceden çeviri bir terimdir ve Türkçe'de gündelik hayatta yaygın olarak kullanılmadığı için, birlikte çalıştığınız topluluk tarafından kolay anlaşılıyor olabilir. Onun yerine mağdur veya maruz kalan/maruz bırakılan gibi farklı alternatifleri tercih edebilirsiniz.

- Çalışmacıların "kaba" olarak değerlendirilme veya araştırma/çalışma sonrasında topluluk içerisinde sorunla karşılaşılma ihtimallerinden dolayı hangi kelimeleri kullanmalarının zor olduğunu tartışın.
- Kullanabileceğiniz ve kullanamayacağınız terimlerin bir listesini yapın. Pilot uygulamadan önce araştırma/çalışma araçlarını düzenlemek için bu listeye başvurun.
- Katılımcılar için tanımlanması gereken terminoloji veya kısaltmaları belirleyin. Hangi terimler katılımcılar için yeni olacak ve tanımlanmaları gerekecek?

Özellikle insani yardım terminolojisinin katılımcılar tarafından kolaylıkla anlaşılabilirliğini göz önüne alın ve bu terimleri tanımlayın.

Çocuk ve yetişkin güvenliği (safeguarding) kavramı Türkiye bağlamında henüz yaygın olarak bilinmiyor olabilir. Kavramı tanımlarken CSİK, kişilerin iyilik hali ve hesap verebilirlik gibi diğer kavramlarla ilişkisini

kurarak ve genel güvenlik ve koruma kavramlarından farkını anlatarak başlayabilirsiniz. CSİK'i tanımlarken, insani yardım çalışanları tarafından gerçekleştirilen cinsel sömürü ve istismara referansta bulunarak ilerlemek gerekir.

Yanlış anlamaları engellemek üzere Açık Rıza terimi için basitçe onay kavramından yararlanabilir ve bilgilendirilmiş onayın gereklerini açıklayabilirsiniz.

- Araçlarınızda kullanılan terminolojiyi pilot uygulamaya göre ayarlamak ve kullanılması en uygun kelimeler hakkında çalışma ekibine bilgilendirme yapmak için biraz zaman verin (aşağıda kutu 3'e bakın).
- Araştırma/çalışma araçlarınızın pilot uygulamasını yaparken terim ve kavramlarla ilgili olası hassasiyetlere özellikle dikkat edin
- İnsani çalışmalarda sade bir dil kullanmak, kriz anlarında bilginin kolayca ve hızlıca anlaşılabilmesi için oldukça önemlidir. Sade dil üzerine daha fazla bilgi için [buraya](#) tıklayınız.

3. Veri toplama sırasında bu kelime ve terimler nasıl tanıtılır?

- Görüşmelerde ve odak grup tartışmalarında, katılımcılara bazı açık kelimeler kullanabileceğinizi ve bunun kimseyi utandırmak veya aşağılamak anlamına gelmediğini anlatın. Konuyu daha iyi anlamak için bu kelimeleri kullanacağınızı ve görüşme veya tartışma sırasında herkesin kendini rahat hissedeceği terimler üzerinde birlikte karar verebileceğinizi açıklayın.
- Katılımcılardan terimleri adlandırmalarını istemek yerine terimleri kendiniz tanıttırın. Katılımcılara, çalışma sırasında araştırmacının bu terimi kullanması durumunda kendilerini rahat hissedip hissetmediklerini sorun. Ayrıca, araştırma

sırasında kendilerinin bu terimi kullanmakta rahat hissedip hissetmeyeceklerini de sorun. Bu sorulardan herhangi birine "hayır" yanıtını verirlerse, bunun için kullanılmasını tercih ettikleri alternatif bir terim olup olmadığını sorun. Katılımcılar utangaçsa veya fikirleri yoksa alternatif terimler önermeye hazır olun.

- "Görevi kötüye kullanma" kelimesiyle başlayabilir ve bunun birçok anlamı olabileceğini açıklayabilirsiniz. Cinsel sömürü, istismar ve taciz de dahil olmak üzere birçok farklı görevi kötüye kullanma şekli vardır ve çalışmanızın amacı da bunu anlamaktır. "Cinsel" gibi kelimelerin tabu olduğu bağlamlarda, "görevi kötüye kullanma" kelimesini cinsel sömürü, istismar ve taciz anlamında kullanacağınız konusunda katılımcılarla anlaşabilirsiniz.

Katılımcılar, hediyeler veya yardıma öncelikli erişim karşılığında bir yardım görevlisinin etkilenen topluluğun bir üyesiyle cinsel ilişkiye girmesini "cinsel sömürü" olarak değerlendirmeyebilir. O durumda, insanların bu konuya nasıl atıfta bulunduğunu sorabilir ve o ifadeyi kullanmayı kabul edebilirsiniz.

"Toplumsal cinsiyet" teriminin net olarak anlaşılmadığı ortamlarda "cinsiyet" kelimesini tercih edebilir veya toplumsal cinsiyetin bağlamını açıklayabilirsiniz.

- Devamlı utanmaya neden olabileceği için bu sözcüklerden herhangi birini yazı tahtasına ya da tablolara yazmaktan kaçının. Ayrıca, çalışma faaliyetinde yer almayan diğer kişilerin bu sözleri görmesi halinde yanlış anlaşılma veya öfkeye neden olabilir; hatta katılımcılarınıza zarar verebilir.

4. Herkesin aynı şeyi anladığından emin olmak.

Kutu. 3 Araştırma araçlarının çevirisi nasıl test edilir?

Olası karışıklık noktalarını veya yorum farklılıklarını belirlemek ve ortak, doğru bir anlayış sağlamak için araştırma/çalışma araçlarının yerel dildeki çevirilerini araştırma asistanları ve onların süpervizörleri ile test edin.

Sorulacak sorular şunlardır:

- ✓ Bu soru ne anlama geliyor?
- ✓ Sorunun hangi kısımları net değil?
- ✓ Hangi sorular katılımcılar tarafından yanlış anlaşılabilir?
- ✓ Sorulardan herhangi biri sizi rahatsız hissettiriyor mu?
- ✓ Bu soruyu bir arkadaşınıza veya aile üyenize soruyor olsaydınız nasıl sorardınız?
- ✓ Verilmek istenen anlamı daha iyi aktaracak yerel sözcükler ve ifadeler var mı?

Araçların tasarlanmasında veya çevrilmesinde yer almayan bir meslektaşınızdan çevrilen metnin anlamını sözlü olarak orijinal dile geri aktarmasını isteyin ve doğru olup olmadığını kontrol edin. Anket sorularının orijinal anlamını değiştirmeden uygun düzeltmeleri yapın.

Son adım olarak, araştırma araçlarının pilot uygulamasını hedef kitle içerisinde gerçekleştirin ve veri toplamaya başlamadan önce gerekli ayarlamaları yapın.

Topluluklarla çalışırken tercüman desteğinden yararlanacaksanız, topluluk tercümanları için pratik ipuçlarına [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

- CSİT ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (TCDŞ) arasındaki farkı katılımcılara ve araştırma ekibine açıklamak için zaman ayırın. CSİT topluluklar için çoğu zaman yeni bir kavramdır ve insanlar TCDŞ'den bahsettiğinizi düşünebilir. CSİT kısaltması daha da az bilinmektedir. CSİT'den bahsettiğinizi ve toplumda genel olarak meydana gelen zarar ve istismarı tartışmadığınızı açıkça belirtin. Daha fazla bilgi için lütfen TCDŞ ve CSİT arasındaki farkları özetleyen bu KDM belgesine bakınız (bağlantı İngilizce kaynağa yönlendirir).
- İnsanların kullanılan terimler konusunda aynı anlayışa sahip olduğunu varsaymayın. Çalışanlar ve katılımcılar, konuştukları ana dil bu olmasa bile, İngilizce veya Fransızca gibi resmi veya baskın bir dilde PSEA (CSİK) veya SEAH (CSİT) gibi bir kısaltmayı bilebilirler. İnsanlar bu terimi daha önce duyduklarını ve bildiklerini söyleseler bile, sizinle aynı şeyi anladıklarını varsaymayın. Aynı şeyden bahsettiğinizden emin olmak için terimden ne anladıklarını açıklamalarını isteyin.
- İnsanların cinsel sömürü, istismar ve cinsel taciz hakkında açıkça konuşmakta kendilerini daha rahat hissettikleri bağlamlarda, yanlış anlamaları önlemek için kesin terimleri kullanmak en iyisidir. Bu, öncelikle insanların "cinsel sömürü", "cinsel istismar" ve "cinsel taciz"den ne anladıklarını tartışmayı ve herkesin başvurabileceği kısa bir tanım üzerinde anlaşmaya varmayı gerektirebilir.

- Aynı şekilde, kurumunuzun kullanabileceği "seks işçisi" gibi bazı terimler, bunun yerine "fahişe" diyebilecek olan katılımcılara yabancı gelebilir. Bu gibi durumlarda ne demek istediğinizi açıklamanız ve görüşmenin amaçları doğrultusunda herkesin anlayacağı bir terim üzerinde anlaşmanız gerekebilir.

Güvenli izleme, değerlendirme ve araştırmaya ilişkin diğer KDM kılavuzları:

- **KDM Güvenli izleme ziyaretleri gerçekleştirmek için önemli ipuçları**
- **Nasıl yapılır notu: Cinsel Sömürü, İstismar ve Taciz (CSİT) nasıl güvenli bir şekilde araştırılır?**
- **Araştırma: Güvenli hale getirelim** (bağlantı İngilizce kaynağa yönlendirir)
- **Nasıl yapılır notu: Güvenli ve etik izleme, değerlendirme ve araştırma nasıl tasarlanır ve sunulur**

Çeviri Afet Acil Durum Komitesi tarafından desteklenmektedir